

Tárcáink

Csütörtökön:

Szederkényi Anna: Amikor kezdődik.

Pénteken:

Nádas Sándor: Toll.

Szombaton:

Szurányi Miklós: Lázár.

Dasárrnap:

Kaffka Margit: Szép Olga.

Semmelweiss

születésének századik évfordulóján

Irta: Dr. Tomor Ernő

Az orvosi, természettudományi alkotó, felfedezői munka nagyon sok tekintetben egyezik a költői, művészi tehetség produktumával. Mindkettőnek indítója a fantázia, csupán a későbbi stádiumok, a megvalósítás utjai térnek el egymástól. Talán innen van, hogy az uttörő tudósok életrajza annyi rokononást mutat fel a nagy művészekével. Csak éppen, hogy a tudós érvényesülése még sokkalta nehezebb, küzdelmei gyakrabban válnak reá nézve tragikussá, mint a művészé. Mert az új utakon haladó művész a nagy közönséghez fordul, amelynek egyrésze mindenkor elfogulatlan, a tudós azonban kénytelen a szakársak, riválisok itéletét kivárni, mire nagyon gyakran rövid egy emberélet. Ha Semmelweiss kortársainak, Petőfiének és Aranyinak költői pályája a negyvenes évek költőrei és műltészei véleményétől függött vol-

na, úgy aligha jutott volna osztályrészökül több elismerés, mint a halhatatlan orvostudósoknak.

De nemcsak a versenytársak elbírálása teszi rögzössé az új csapáson haladó orvos munkáját, hanem az alkotás külső föltételeinek hiánya is. Koch Róbert hosszú évekig tartó körorvoskodás után jutott csak abba az anyagi helyzetbe, hogy a saját költségén beszerezhesse a tuberkulózis-bacillus láthatóvá tételéhez szükséges műszereket. Laboratórium, kórház olyan föltételei az orvosi alkotásnak, amely nélkül a legmélyebb meglátás sem tudja felfedezéseit beigazolni. Orvosi pályák sorsát gyakran az dönti el, hogy milyen klinikára sikerült bejutnia az alkotásra hivatottnak.

Semmelweissnek élete sorát és vele együtt talán az orvostudomány irányát is ilyen véletlen külső körülmény változtatta meg. Miután kitünő eredménynyel végezte a bécsi egyetemen tanulmányait, a belgyógyászati klinikára szeretett volna bejutni. De a budai szatócs fia előtt zárva maradtak a klinika kapui és így örömmel kellett megragadnia az alkalmat, amidőn a szülészeti klinikára került tanársegédi állásba.

A gyermekágyi láz okainak felfedezője, a baj megelőzésének kikutatója *belgyógyász* szeretett volna lenni, de vágyát nem tudta megvalósítani. Így lett szülész. Ha azonban nyomon követjük az utat, amelylyel csodálatos felfedezéseit megtette, az eszközöket, eljárásokat, amelyekkel igazságát bizonyította, úgy szembeütnik, hogy azok nem az operatív szakmában használatosak, hanem a belgyógyászati kutatás utjai. Talán paradoxonnak látszik, hogy a század legnagyobb szülészé bel-

gyógyász volt. De nemcsak a szülészethen van így, a többi operatív szakmában is a belgyógyászat szerepe sokkal jelentékenyebb, mint azt általában hiszik. Ma a művelt nagyközönség szeret a belgyógyászatról úgy beszélni, mint a kis elmaradotról, mely az operatív sebészettel, szülészettel szemben csak a sötétben tapogatódik. A valóságban pedig úgy áll a dolog, hogy maga az operatív technika aránytalanul keveset fejlődött, a műtéti szakmák haladása, az érzéstelenítés és narkózis, valamint az asepsis tanának, tehát a tisztán kórtani vagy köznyelven szólva belgyógyászati kutatásnak és nem a műtő késének köszönik tökéletesedésüket.

Talán éppen ez a körülmény volt a főoka, hogy Semmelweissnek gondolkodásába szülészkartársai egyáltalában nem tudtak behelyezkedni, sőt felfedezései valósággal felháborították őket. Közvetlen főnöke Klein bécsi szülésztanár egyenesen árulásnak, leplelésnek minősítette azt a megállapítását, hogy a boncolásra járó orvostanhallgatók által látogatott szülőszobák, sokkal nagyobb számú fertőzést mutatnak fel, mint amelyekbe csak a boncolást nem tanuló bábák járnak.

A század egyik legnagyobb felfedezése ketté törte felfedezője életpályáját. A szülészeti klinikáról távoznia kellett, a magántanári képesítésen elbukott, majd annak ísmétlésekor olyan megalázó föltételekkel adott meg neki a jus privatim docendi, hogy öt nappal elnyerése után otthagya Bécsset és visszatért szülővárosába, Pest-Budára.

Pest-Budán az ötvenes években az orvosi, természettudományi viszonyok általában jobbakk voltak, mint azt az abszolútizmus leg-sötétebb korszakáról általában képzelni szok-

lák. Az elnyomott politikai és irodalmi energiák más tereken kerestek érvényesülést és a germanizáló szellem, mely a nemzeti lét minden maradványát előltni próbálta, aránylag legkevesebbet tudott itt ártani. Sőt bizonyos tekintetben még hasznossá vált, mert az elszigetelt magyar főiskolát bekapcsolta a nemzetközi tudományos forgalomba és elsőrangú tudósok átmeneti állomásává tette. Semmelweiss csakhamar a pesti Rókus-kórház díjtalan szülész-főorvosa lett és a kórház nagy beteganyagán volt alkalma és módja felfedezésének beigazolására. A Rókus-kórház hetven év óta nem sokat változott és így könnyen fogalmat alkothatunk Semmelweiss működési teréről. Akkoriban hatszáz beteg nyert elhelyezést benne — ma sem sokkal rosszabb a helyzet, 770 a beteglétszám. A fertőző sebészi betegek és a szülők közös szobában voltak elhelyezve. Szülész a kórháznak nem volt, a sebész-főorvos látta el a szükséges tennivalókat. Külön boncoló orvos sem volt, minden főorvos maga boncolta az osztályán elhaltak hulláit.

Semmelweiss csakhamar megteremtette a szükséges változásokat, a fertőző sebészi betegek és szülők elválasztását, az operáló és boncoló tevékenység elkülönítését és munkájának eredménye az elfogulatlan szemlélők előtt kétségtelenné vált. 1856-ban az egyetemen lett a szülészeti rendes tanára, csakhamar akadt számára egy-egy elismerő szó az irodalomban is, de igazi sikert elérni nem tudott, a hivatalos kritika üldözte, lekicsinyelte, kiesufolta mindvégig. Igazát eleinte a tudós óvatosságával és az idősebbeknek kijáró tiszteletnyilvánítással, később mind hevesebben

és indulatosabban védte. Teljesen tisztán látta felfedezésének jelentőségét és úgy érezte, hogy a hallgatás, amelyet egy ideig a hivatalos kritika hatása alatt vállalt, bűn a szenvedőkkel szemben. „Das Schicksal hat mich zum Vertreter der Wahrheiten, welche in dieser Schrift niedergelegt sind, erkoren. Es ist meine unabweisbare Pflicht für dieselben einzustehen“, írja 1860-ban megjelent főművében, melynek lényeges pontjai a mai napig változatlanul fennállanak érvényükben. A gyermekágyi láz tana Semmelweiss óta nagyon keveset haladt, holott most is még a szükséges megelőzési szabályok hiánya miatt évente több ezer anya hal meg nemcsak nálunk, hanem a hygienében olyan haladott Németországban is. De a Semmelweiss előtti időben minden negyedik szülés halálosan végződött, ma minden négyezredik.

A hivatalos tudományval még sem bírt megküzdeni. Már-már úgy látszott, hogy az igazság felülkerekedik, korának legkiválóbbjai, Rokitsansky, Hebra, Skoda, valamint a fiatalabb nemzedék Semmelweiss mellé állottak, de azok, kiknek döntő szavuk volt, Virchow, Németország első körboncnoka, Scanzoni, Spaeth szülészek egész tekintélyüket latba vetették ellene. A sok hiábavaló küzdelem végre meglőtte Semmelweiss energiáját és az írásából olyan éles logikát eláruló agy lassankint beteggé vált. Feltűnő depresszió és melankolia fejlődött ki nála, úgy hogy 1865-ben egy Bécs melletti elmegyógyintézetbe kellett elhelyezni, hol még ugyanabban az évben be is fejezte zaklatott életét.

Még hosszú évekig tartott és a szülők százazreinek életébe került, amíg Semmel-

weiss tanai a tudomány közkincsévé válhattak. Csak mikor a bakteriologia csodálatos fellendülése az egész orvosi tudományt Semmelweiss szellemében változtatja át, a sebészetben Lister hirdet azonos elveket, akkor jutnak a budai orvos tanai az őket megillető elismeréshez. De mivel Semmelweiss hatalmas ellenfelei soká éltek — nem a tudományban, hanem csupán a valóságban — az óvatos kritika iparkodott a felfedezést másoknak tulajdonítani, a prioritást Semmelweisstől elvitatni, hogy így a tudományos igazság is megmaradjon és Scanzoniék se haragudjanak meg nagyon.

„Die Zeit hat gerichtet“. Éreszobor, emléktábla, dicsőítő beszédek hirdetik ma már Semmelweiss történeti jelentőségét. Születésének mostani, századik évfordulóján újabb magasztaló beszédekben, a hálás utókor pálmájában lesz bőséges része annak, aki életében hiába sóvárogta az elismerést.

Talán közelebb jutnánk Semmelweiss lélekéhez, ha a szokásos ünneplések helyett magunkba szállva, megvizsgálánk, vajjon haladtak-e intézményeink annyit, hogy az ő tragikuma többé meg nem ismétlődhetik? Ha valamelyik tabáni kis házból ma, száz évvel később, egy új Semmelweiss indulna el embermentő útjára, sorsa jobb lenne-e, mint elődjéé? Megvannak-e tudományos szervezeteinknek a maguk biztosító készülékei, apto-regulátorai, amelyek a megbízható szűrkeségeken, a jó közepeseken kívül az igazi tehetségeknek is megadják az érvényesülés lehetőségeit, az elismerés megtermékenyítő, új munkára sarkaló örömeit?